

УДК 37.06:82.02 + 316

“ПРО-ЖИТТЄВА” ЛІТЕРАТУРА ЯК СПОСІБ ЗАОХОЧЕННЯ ДО ЧИТАННЯ

Галина Швець

*Львівський інститут економіки і туризму,
вул. Менцинського 8, Львів, 79007, Україна;
e-mail: halyna_shvets@ukr.net*

Наголошено на важливості мотивації читати. Визначено засоби мотивації до читання, проаналізовано зміну зацікавлень підлітків та молоді, порушено питання гендерної незбалансованості навчальних програм, наведено зразки творів “про-життєвої” літератури. Обґрунтовано доцільність використання “про-життєвої” літератури як засобу заохочення до читання.

Ключові слова: мотивація читати, сучасний читач, навчальна програма, гендерна незбалансованість, “про-життєва” література.

Сьогодні статус читання та його роль у суспільстві значно змінились. Характерною рисою сучасності є спад інтересу до читання серед різних вікових груп, особливо поміж дітьми та молоддю. Спад зацікавлення книгою спричинений розвитком інформаційних технологій і телебачення.

2 лютого 2012 року професор НаУКМА Віра Агеєва у публічній лекції (в рамках проекту Книгарні “Є”) “Новітні тенденції: суспільство, політика, культура” повідомила про те, що *“треба дати дітям інформацію про сучасну літературу”* [6]. Науковець вважає, що література *“повинна давати естетичну насолоду, а не виховувати, замість виховання вона тільки змушує, я проти нудьги... Гарна книжка ненав’язливо виховає”* [6].

Особливої уваги заслуговують праці Б. Шалагінова [13; 14], Л. Дерези [2], О. Ісаєвої [5], Г. Островської [7] та інших, які наголошують на важливості мотивації читати. Сьогодні загальною метою вивчення літератури є *“формування сучасного читача XXI століття; розвиток культурної особистості старшокласника, здатного сприймати різні явища мистецтва і давати їм власну аргументовану оцінку”* [5, с. 2].

Джон Гасрі так наголошує на заохоченні та мотивації до читання: *“Соціальна мотивація призводить до збільшення кількості читання і високих досягнень у ньому”* [20]. Зупинимось на тому, що мотивація відрізняється від ставлення [24], в якому йдеться про симпатію до завдання. Наприклад, деякі студенти повідомляють, що вони багато читають, але читати їм не подобається [25]. Мотивація також відрізняється від інтересу, який зазвичай асоціюється з темою, наприклад космос, динозаври чи історія військ [15; 28; 29]. Внутрішньо мотивований читач розширює коло тем і жанрів.

Актуальність теми обумовлена інтересом до питання мотивації читати. Школярам та студентам в Україні досі не представлено текстів “про-життєвої” літератури

(як канонічні твори так і масова література), які відображають проблему зображення ненародженої дитини й змалювання аборту з погляду позиції “право на життя”.

Мета дослідження – обґрунтувати доцільність використання “про-життєвої” літератури як вагомого засобу заохочення до читання.

Предмет дослідження – “про-життєва” література.

Відповідно до мети та предмета визначено основні **завдання дослідження**:

- встановити причини байдужості до читання та визначити засоби мотивації читати;
- проаналізувати зміну зацікавлень підлітків та молоді;
- навести зразки творів “про-життєвої” літератури;
- обґрунтувати доцільність використання “про-життєвої” літератури як засобу заохочення до читання.

Одним із вагомих засобів виховання людини культури сучасна педагогіка називає літературу [14, с. 2]. Отже, окрім вдосконалення програм, головним завданням сучасних вчителів / викладачів літератури є заохочення до читання. Як можна стимулювати сучасних учнів / студентів до читання?

Ознайомимо з деякими перешкодами, які заважають сучасному підлітку зробити правильний читацький вибір:

- неконтрольований вплив телебачення та індустрії комп’ютерних та інших розваг;
- учень перебуває під впливом смаків свого статусного кола, своєї неформальної групи;
- прагматичні міркування, що література нічого не дає для досягнення реального успіху та кар’єри в сьогоденні;
- сучасна літературно-мистецька продукція не зорієнтовує на серйозні світоглядні роздуми чи плани;
- сучасне суспільство нав’язує стратегію на легке досягнення успіху;
- шкільні програми ігнорують літературу, адресно призначену дітям, літературу про сучасників;
- мова підручників здебільшого не формує і не розширює індивідуальний психологічний досвід підлітка [14, с. 3–4].

Психічні процеси сучасної людини направлені не стільки на читання, скільки на пошук інформації завдяки читанню [13, с. 10]. Програми не враховують, що студенти чекають знайомства з творами, написаними сучасниками про сучасність, вони шукають у літературі психологічно знайоме йому життя.

Ще О. Потебня писав про зміну читацьких зацікавлень: *“Говорять про практичність нашого століття, яка виражається в тому, що не хочемо мистецтва для мистецтва й від будь-якої поетичної форми нашого часу (роману), крім забави, вимагаємо повчальності. Внаслідок чого вже не задовольняємося казками про пригоди неправдоподібних героїв, які ще в сорокових роках видавалися за романи (“Вічний жид”, “Монте-Крсіто”)”* [9, с. 155].

Вивчаючи зацікавлення читачів було досліджено, що *“тексти з важливою, новою і цінною інформацією були пов’язані з інтересами учнів”* [20]. Учителі часто скаржаться,

що навчальні матеріали нецікаві й позбавлені тем, які обговорюються в щоденному житті [32]. Деякі вчителі / викладачі утримуються від незручних розмов та дискусій, щоб уникнути тем-табу, які можуть призвести до збентеження чи суперечок. Однак, є багато досвідчених педагогів, які визнають мотиваційну цінність тем, які відображають справжній світ [32].

Про мотивацію читати через *“взаємодію зі світом”* [20] пише Дж. Гасрі: *“Ця взаємодія відноситься до сенсорного, особистого досвіду учнів. Головна роль у взаємодії з реальним світом полягає у тому, щоб викликати внутрішньо мотивовану поведінку”* [20].

Про перехід тем, присутніх у літературі для дорослих, у літературу для підлітків та дітей пише Зена Сазерленд: *“Багато дітей сьогодні бачить більше насильства і сексуальних сцен по телебаченню й у новинах, ніж діти у минулому; майже кожна дитина чує лайку, яку не чуло попереднє покоління – або не чули вони, поки не стали дорослими. Не всі ці проблеми впливають на дитину прямо, але майже кожна дитина знає про них. Ці аспекти сучасного суспільства виступають у літературі для дорослих і, слідуючи взірцям довготривалості, після певного часу, вони починають з’являтися у книгах для підлітків, потім – у книгах для молодших дітей. Починаючи від кінця 1960-х років, у дитячій літературі ламається одне табу за іншим”* [31, с. 15].

Світ літератури для дорослих був випробним полігоном для спірних питань, які зрештою проникли в категорію молодіжної літератури. Крістін Рамделл підтверджує, що читацькі зацікавлення підлітків змінилися в кінці 1960-х: *“Протягом 40-х, 50-х і 60-х більшість дівчат-підлітків нетерпляче поглинали легкі романи... Багато з них, звісно, також мали справу з важливішими проблемами... Однак, загальний стиль завжди був невинний та оптимістичний, а серйозні теми, такі як розлучення, вагітність, секс, одруження, зловживання алкоголем та наркотиками чи смерть, рідко обговорювались. З приходом “роману проблем” у кінці 60-х, речі змінилися з точністю до навпаки. Романтика зникла, але з’явилась реальність. Зазвичай, ці реалістичні романи, дія яких часто відбувається у місті, відображали неспокійні часи, а соціальні теми, такі як відчуженість, ізоляція, розбещування, вагітність, смерть, наркотики, упередження, бідність, розлучення, несправедливість і секс стали правилом”* [27, с. 212].

Ці романи також популярні між самими читачами з огляду на теми. Читачі-підлітки хочуть читати про життя героїв з досвідом. Діана Тіксієр Херальд, досліджуючи читацький вибір підлітків, зазначає у своїй книзі *“Teen Genreflecting”*: *“Незважаючи на зростаючий відсоток підліткової вагітності та збільшення кількості підлітків, котрі залишають дітей собі, вони хочуть читати про те, як інші дають собі раду з ситуаціями, спричиненими раннім батьківством”* [22, с. 86].

У художній літературі бачимо єдність пізнавального, розважального і виховного. Літературні твори спрямовані на досягнення проблем добра і зла, моральні цінності, їхній захист і утвердження. Провідними в сучасній літературі є теми кохання, материнства / батьківства, шлюбу, сім’ї. Актуальним є і те, що постають вони не невинними й чистими, як спостерігалось у класичних творах (лицарська література, В. Шекспір *“Ромео і Джульєтта”*, Шекспірівські сонети, Дж. Остен *“Розум та чутливість”*, *“Гордість та упередження”*, твори сестер Бронте). Кохання ХХ та початку ХХІ століть – бурхлива

пристрасть, яка торкається не лише дорослих людей, а й підлітків. Істотним є те, що у творах ХХ – поч. ХХІ ст. кохання відтворюється через показ наслідків цього кохання, а саме – аборту. Зважаючи на це, можна говорити про виникнення нової літератури, яка займається проблемами зображення ненародженої дитини та змалювання аборту – “про-життєвої” літератури.

У той час, коли літературознавці сформували й заснували теорії щодо певних творів і напрямів у літературі, треба визнати появу канону “про-життєвої” літератури [23]. Варто звернути увагу, що канон потрібен не лише “для шкільної програми, а для тих, хто хоче знати, що прочитати. Канон – для читачів” [6]. Канон “про-життєвої” літератури можна визначити, старанно розглядаючи та аналізуючи різні нашарування, які прикривають основний текст, “послання” автора. Після такого аналізу потрібно підтвердити важливість того чи іншого літературного твору з погляду “про-життєвої” позиції.

Наприклад, реакцією читача-“про-лайфера” на роман “Червона літера” Натаніела Хоуторна [21] є ідентифікація з протагоністом твору – жінкою, яка вибирає “про-життєвий” шлях: народжує дитину, незважаючи на перешкоди від коханця, чоловіка і громади.

Клайд Гріффіт у романі Теодора Драйзера “Американська трагедія” [19] усвідомлює, що вбивши свою коханку, Роберту Алден, також буде відповідати за смерть ще ненародженої дитини. Щодо короткого оповідання Ернеста Хемінгуея “Гори як білі слони” [12] засвідчуємо, що автор не схвалює життєзаперечної позиції оповідання (що було доведено в періодичному виданні праць Університетського Факультету за Життя) [16, с. 3]. Трилогія Джона Дос Пассоса “С.Ш.А.” [18] відображає проблему абортів. Роман “Аборт: Історичний роман 1966 року” Річарда Бротігана [17] – наступний твір, який не схвалює штучного переривання вагітності. “Синдром Танатоса” Вокера Персі [26] показує світ майбутнього, в якому були легалізовані аборт, дітовбивство та евтаназія.

Ч. Стівенс у романі “Викрадена” [30] піднімає проблему небажаного материнства. “Про-життєве” послання американки полягає в тому, що народження героїнею твору дитини від гвалтівника, а потім смерть немовляти, стало ключовим моментом, завдяки якому зрештою Енні вдається втекти. Негативно ставиться до аборту також і Софія з однойменного роману Л. Романчук [10]. Сумні думки, пов’язані з перериванням вагітності, присутні в оповіданні Л. Тарнашинської “Ненароджена Марта” [11] та О. Забужко “Сестро, сестро” [4]. Згвалтування, небажана вагітність, аборт, думки про суїцид, материнство, яке змінює життя головної героїні, – провідні теми “Трішниці” О. Печорної [8].

Не можна промовчати і про гендерне питання. За Т. Дороніною, зарубіжна література – це “література чоловіків і про чоловіків” [3]. Після аналізу шкільної програми зарубіжної літератури для 5–12 класів, автор наголошує на гендерну незбалансованість творів та героїв цих творів – “жінкам у програмі немає місця” [3, с. 26]. Як результат – жіночі образи виступають як “тло для розвитку справді важливих подій” [3, с. 27].

Значимо, що метою творів “про-життєвої” тематики є показ жінки, материнства, вибору життя, цінність життя. Саме твори “про-життєвої” тематики показують Жінку в її різноманітності (дівчина, жінка-дружина, жінка-матір, жінка-коханка, жінка-дочка),

роль її та її вибору в чоловічому світі, в якому “за крадіжку дають 10 років в’язниці, а за аборт – 3 дні лікарняного” [1]. Твори “про-життєвої” літератури гендерно збалансовані: жінка виступає в них не лише “об’єктом оспівування чи кохання” [3, с. 27], а носієм нового життя, живої істоти, морально-етичних цінностей.

“Світ постає перед нами лише як хід змін, що відбуваються в нас самих” [9, с. 265], – писав О. Потебня. На нашу думку, зміна літературних уподобань молоді повинна відображатись у шкільних / університетських програмах. Тому їх варто доповнити такими творами (окрім згаданих): В. Сароян “Сумна історія”, Л. Хенсберрі “Родзинка на сонці”, Ю. О’Ніл “Аборт”, Дж. Беггот “70 градусів у грудні”, Р. Дав “Материнська любов”, Дж. Біті “Спроба аборту моєю матір’ю”, Г. Брукс “Матір”, Дж. Блеквуд “Покоління”, Л. Абулела “Додому добирайся самотужки, Трейсі”, Ю. Клен “Акація”, М. Арбатова “Аборт від нелюба”, С. Василенко “Ген смерті”, Н. Суханова “Делос” та інші.

Отже, головним завданням сучасних вчителів / викладачів літератури є заохочення до читання. Багато педагогів визнають мотиваційну цінність матеріалу, який відображає справжній світ. Провідними в сучасній літературі є теми кохання, материнства / батьківства, шлюбу, сім’ї.

Школярам та студентам в Україні досі не представлено текстів “про-життєвої” літератури, які показують жінку в її різноманітності, материнство, вибір життя, цінність життя. “Про-життєва” література відображає актуальні проблеми сучасності – зображення ненародженої дитини, змалювання аборту, те, як інші дають собі раду з ситуаціями, спричиненими раннім батьківством, тому її доцільно використовувати як вагомий засіб заохочення до читання.

Позаяк зміна літературних уподобань молоді повинна відображатись у шкільних / університетських програмах, вважаємо за необхідне ввести твори “про-життєвої” літератури в навчальні програми. Це також забезпечить гендерну рівність при вивченні літератури, допоможе спростувати суспільне уявлення про творчу неспроможність жінок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арбатова М. Аборт от нелюбимого (рассказ). // Преображение (Русский феминистский журнал) / М. Арбатова. – 1994, № 2. С. 72–81. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.a-z.ru/women/texts/abort1r.htm>.
2. Дереза Л. Кінець епохи Гутенберга? / Л. Дереза // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України, № 2, 2010. – С. 5–6.
3. Дороніна Т. “Зарубіжна література” – література чоловіків? / Т. Дороніна // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України, № 6, 2010. – С. 24–30.
4. Забужко О. Сестро, сестро : Повісті та оповідання. / О. Забужко. – К. : Факт, 2003. – 240 с.
5. Ісаєва О. Актуальні питання організації літературної освіти / О. Ісаєва // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України, № 6, 2010. – С. 2–6.
7. “Не ті книжки: що змушують читати учнів і студентів”. Публічна лекція Віри Агеєвої у рамках проекту Книгарні „Є” “Новітні тенденції: суспільство, політика, культура”. 02.02.2012. / В. Агеєва. // Київ. – Книгарня Є. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=-cC5mPMTHmY.
8. Островська Г. Зробити читання потребою, а не необхідністю. / Г. Островська // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України, № 2, 2010 – С. 7–8.
9. Печорна О. Грішниця / О. Печорна ; [передм. М. Іванцової] – Харків : Книжковий Клуб “Клуб Сімейного Дозвілля”, 2011. – 288 с.

10. *Потебня О. О.* Естетика і поетика слова : Збірник. Пер. з рос. / О. О. Потебня / Упоряд., вступ. ст., приміт. І. В. Іваньо, А. І. Колодної. – К. : Мистецтво, 1985. – 302 с. – (Пам'ятки естет. думки).
11. *Романчук Л.* Софія. Не залишай... (Книга 1). Не залишай мене... (Книга 2). / Л. Романчук. – Тернопіль : Богдан, 2010. – 624 с.
12. *Тарнашинська Л.* Ненароджена Марта : Новела. / Л. Тарнашинська // Літературна Україна. – 1991. – № 17 (25 квітня). – С. 8.
13. *Хемінгуей Е.* Гори як білі слони. / Е. Хемінгуей. // Твори в 4-х томах. Том 1. Романи та цикли оповідань. – Перекл. з англ. – К. : Дніпро, 1979. – 717 с.
14. *Шалагинов Б.* Время перезагрузки / Б. Шалагинов // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України, № 4, 2010. – С. 9–13.
15. *Шалагинов Б.* Мотивація читання як методична проблема / Б. Шалагинов // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України, № 2, 2010. – С. 2-5.
16. *Alexander, P. A., Jetton, T. L., & Kulikowich, J. M.* (1996). Interrelationships of Knowledge, Interest, and Recall : Assessing a Model of Domain Learning. *Journal of Educational Psychology*, 1987. – P. 559-575.
17. “Bibliography: ‘Hills Like White Elephants’ : Hemingway’s Abortion Story” – *UFL Pro Vita* 5 (1995) 2.
18. *Brautigan, Richard.* The Abortion: An Historical Romance 1966. New York : Simon and Schuster, 1971.
19. *Dos Passos, John.* THE 42ND PARALLEL, 1919, THE BIG MONEY : All Complete in One Volume. New York : The Modern Library, 1937.
20. *Dreiser, Theodor.* American Tragedy. Cambridge : Robert Bentley, 1978.
21. *Guthrie, J. T.* (2001, March). Contexts for Engagement and Motivation in Reading. *Reading Online*, 4 (8). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.readingonline.org/articles/art_index.asp?HREF=/articles/handbook/guthrie/index.html.
22. *Hawthorne, Nathaniel.* The Scarlet Letter. Dover Publications, 1994.
23. *Herald, Diana Tixier.* Teen Genreflecting. Englewood: Libraries Unlimited, 1997.
24. *Koloze, Jeff.* Right to Life in Literary Theory: *the Silence Screams*. *Life and Learning* 5, 1995. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uflf.org/vol5/koloze5.pdf>.
25. *McKenna, M. C., Kear, D. J., & Ellsworth, R. A.* (1995). Children’s Attitudes Toward Reading : A National Survey. *Reading Research Quarterly*, 30. – P. 934–956.
26. *Oldfather, P., & McLaughlin, H. J.* (1993). Gaining and Losing Voice : A Longitudinal Study of Students’ Continuing Impulse to Learn Across Elementary and Middle School Contexts. *Research in Middle Level Education*, 3. P. 1–25.
27. *Percy, Walker.* The Tanatos Syndrome. New York : Farrar Straus-Giroux, 1987.
28. *Ramsdell, Kristin.* Happily Ever After : a Guide to Reading Interests in Romance Fiction. Littleton, 1987.
29. *Schiefele, U.* (1996). Topic Interest, Text Representation, and Quality of Experience. *Contemporary Educational Psychology*, 21. P. 3–18.
30. *Schraw, G.* (1997). Situational Interest in Literary Text. *Contemporary Educational Psychology*, 22(4). P. 436–456.
31. *Stevens, Chevy.* Still Missing. New York : St. Martin’s Griffin, 2011.
32. *Sutherland, Zena.* Children & Books. 9th ed. New York : Longman, 1997.
33. *Taboos and Issues: Photocopiable Lessons on Controversial Topics / R. MacAndrew, R. Martinez.* Boston : Thompson Heinle, 2001.

*Стаття надійшла до редколегії 17.10.2013
Прийнята до друку 10.01.2014*

“ПРО-ЖИЗНЕННАЯ” ЛИТЕРАТУРА КАК СПОСОБ ПООЩРЕНИЯ К ЧТЕНИЮ

Галина Швец

*Львовский институт экономики и туризма,
ул. Менцинского, 8, Львов, 79007, Украина;
e-mail: halyna_shvets@ukr.net*

Подчеркнута важность мотивации чтения. Определены средства мотивации к чтению, проанализирована смена интересов подростков и молодежи, поднят вопрос гендерной несбалансированности учебных программ, наведены образцы произведений “про-жизненной” литературы. Обоснована целесообразность использования “про-жизненной” литературы как способа поощрения к чтению.

Ключевые слова: мотивация читать, современный читатель, учебная программа, гендерная несбалансированность, “про-жизненная” литература.

PRO-LIFE LITERATURE AS A METHOD OF READING STIMULATION

Halyna Shvets

*Lviv Institute of Economy and Tourism,
8 Mentsynskyi St, Lviv, 79007, Ukraine;
e-mail: halyna_shvets@ukr.net*

The article stresses the importance of reading motivation. The author determines reading motivational methods, analyses youth's and teenagers' interests, raises a question of educational programmes' gender imbalance, gives examples of pro-life literature works. Expediency of pro-life literature use as the method of reading stimulation is substantiated.

Keywords: reading motivation, modern reader, educational programme, gender imbalance, pro-life literature.